

TÜRKİYE ETLİK PİLİÇ SEKTÖRÜNÜN MEVCUT DURUMU VE DÜNYA GENELİNDEKİ GELİŞMELER

Ferit ÇOBANOĞLU¹ Kezban KONAK² Mehmet BOZKURT¹

¹Erbeyli İncir Araştırma Enstitüsü, Aydın-Türkiye

²ADÜ Ziraat Fak. Tarım Ekonomisi Bölümü, Aydın-Türkiye

Özet

Bu çalışmada, Türkiye etlik piliç sektöründeki gelişmeler, rekabet olanakları ekonomik açıdan analiz edilmiştir. Ayrıca, tam üyeliğine aday olduğumuz AB piyasalarında mevcut etlik piliç sektörünün konumu, Birliğin kendi kendine yeterlilik durumu da analiz edilmeye çalışılmıştır.

Son olarak, dünya etlik piliç sektöründeki gelişmeler, önemli üretici ve ihracatçı ülkeler açısından değerlendirilmiştir. Ayrıca sektör ile ilgili geleceğe yönelik kimi öneri ve düşünceler açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Etlik Piliç Sektörü, AB, Ekonomik Analiz, Kümes Hayvanları.

Current Situation of Turkish Broiler Subsector and Improvements in the World

Abstract

In this study, improvements of broiler subsector in Turkey, competitive possibilities were analysed in economic manner. In addition, the current situation of broiler markets in the EU to which exact membership of Turkey has been talked about and self-sufficiency of poultry meat sector in EU was evaluated also.

As a result, improvements of broiler subsector in the world were evaluated from the point of view principal exporter and producer countries. Some estimates and forecasts were discussed on the future of the world broiler markets also.

Keywords: Broiler subsector, EU, economic analysis, poultry

1. Giriş

Tavuk eti ve yumurtanın besin değerinin yüksek, üretiminin kısa sürede gerçekleştirilebilmesi, bu sektörde yemin en iyi şekilde değerlendirilebilmesi ve ürünlerin görece olarak düşük maliyet ile üretilebilme olanakları bulunmaktadır. Bu nedenlerle tavukçuluk, hayvansal üretimin artırılması ve geliştirilmesi yönünden ayrı ve önemli bir yere sahiptir (Bayaner, 1999).

Türkiye'de 1990 yılından sonra beyaz et üretimi büyük bir gelişme göstermiştir. 1999 yılında piliç eti üretimi yaklaşık 580,000 tona, toplam beyaz et üretimi de 680,000 tona yükselmiştir. Kişi başına düşen beyaz et tüketim miktarı da 1990 yılında 3.85 kg iken, 1999 yılında 10.13 kg'a, 2002 yılında da 10.25 kg'a yükselmiştir (Sengor, 2002).

Bu çalışmada; Türkiye, AB ve dünya genelindeki etlik piliç sektöründeki gelişmeler, uluslararası rekabetin yoğun olarak yaşandığı bu sektörde detaylı olarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada, giriş takip eden bölümlerde önceki

çalışmalar, materyal ve yöntem hakkındaki bilgiler verilmiştir. Ayrıca, Türkiye, AB ve dünya genelindeki gelişmeler, ticaret olanakları, rekabetin sürdürülebilirliği imkanları, çeşitli rakamsal veriler, uluslar arası anlaşmalar ile açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışma "Sonuç ve Öneriler" bölümü ile son bulmuştur.

Daha önce konu ile ilgili çalışmalardan bazılarında aşağıda kısaca değinilmiştir:

ABD'nde broiler endüstrisindeki gelişmelere paralel olarak, işletme büyüklüklerinin de artarak 150,000-300,000 adet/devre'lik kapasitelere doğru bir eğilim içerisine girdiği belirtilmiştir. Ayrıca büyük ölçekli işletmelerin, özellikle maliyetler açısından birçok avantajının olduğu ifade edilmiştir (Lacy, 1990).

ABD'nde 1990 yılı verilerine göre, sözleşmeli tarım uygulamasının, domuz yetiştiriciliğinde %18, gıda ve yemlik danelerde %7 ve pamukda %12 iken, broilerde %90'dan fazla olduğu, sebze

işlemede ise %80'e ulaştığı ifade edilmektedir (Kelley, 1994).

AB'nde tarım ürünlerinin sözleşmeli üretim oranlarının ülkelere göre değişiklik gösterdiği, bu oranın tavuk eti için %15-95, yumurta için %10-70 arasında olduğu ifade edilmektedir (Anonim, 1995).

Dünya tavuk eti ihracatında AB %17, ABD %46.3'lük bir paya sahip iken, Türkiye'nin payının ise sadece %0.1 civarında olduğu belirtilmiştir (Gordon, 1997).

Türkiye'de 1989-1998 döneminde tarıma yapılan 2,125 adet teşvik belgesinin %94.4'ünün (2006 adet) hayvancılığa verildiğini, bunun %18.89'unun tavukçuluk alt sektörüne ait olduğu belirtilmiştir (Kenanoğlu ve ark., 1999).

Türkiye etlik piliç yetiştiriciliğinde %80-90 oranında görülen sözleşmeli üretim modelinin, mevcut rekabetçi piyasa ortamında geçerli olan ve tavsiye edilebilecek bir üretim sistemi olduğu belirtilmektedir. Küçük ve orta ölçekli firmaların serbest koşullarda faaliyette bulunmalarının gerçekten zor olduğu ifade edilmektedir. Fakat sözleşmeli üretim sistemi karar alma sürecinde, broiler işletmelerinin daha az etkili oldukları tespit edilmiştir. Karar alma sürecinde, dengenin sağlanabilmesi ve serbest piyasa koşullarında en isabetli kararların verilebilmesi için, üreticilerin birleşerek kendi aralarında kooperatifler ya da üretici birlikleri oluşturmalarının faydalı olacağı belirtilmektedir (Çobanoğlu ve ark., 2002).

AB'nde, 22 ürün ya da ürün grubunda ortak piyasa düzeni oluşturulduğu bildirilmektedir. AB ortak piyasa düzenleri içinde, hayvancılıkla ilgili olanlar içerisinde yumurta, kümes hayvanları etlerinin de bulunduğu belirtilmektedir. Yine aynı çalışmada, Türkiye'nin AB'ne uyumu açısından hazırlanmış olduğu Ulusal Program'da Birliğin, Birliğin gıdaların kontrolü ve gıda hijyen direktifleri ile uyumlu olarak; et, süt ve su ürünleri işleme tesislerinin HACCP (kritik kontrol noktaları ve tehlike analizleri sistemi) uygulamalarına dayalı olarak gıda kontrol sistemlerinin tesis edilmesi gerektiği belirtilmektedir (Işın, 2003).

2. Materyal ve Yöntem

Bu çalışmanın temel verileri, Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) vb kaynaklardan temin edilmiştir.

Ayrıca Türkiye, AB ve dünya genelinde etlik piliç sektöründeki konjonktürel ve yapısal gelişmeleri analiz etmek için, güncel yerli ve yabancı periyodiklerden, dergilerden, kitaplardan da kaynak olarak yararlanılmıştır.

Son olarak çalışmanın amacına tam olarak ulaşılabilmesi için, çağımızın vazgeçilmez aracı olan internetten de, olabildiğince güncel, sektöre yönelik uygulanmakta olan gelişmeler ve yenilikleri içeren bilgileri kullanabilmek için, yararlanma yoluna gidilmiştir.

Yapılmış olan karşılaştırmalı analizler, Türkiye, AB ve dünya genelinde geçerli olan en son verilere dayanarak ortaya konmaya çalışılmıştır.

3. Araştırma Bulguları

3.1. Türkiye Etlik Piliç, Yumurta Üretimi ve Ticareti

Türkiye'de etlik piliç (broiler) üretimini de kapsayan kümes hayvanları (*poultry*) ürünlerinin üretimi, sektörler itibariyle dağılımı aşağıda verilmiştir (Çizelge 1).

Türkiye'de, esas itibariyle ticari broiler endüstrisi 1985'de gelişmeye başlamıştır. Bundan önce, pişirmeye hazır ürünler (ready-to-cook), pazarda yoğun olarak görülmez iken, 1985'den itibaren kümes hayvanları etlerinin, bütün ya da parça halinde, streç filmler kullanılarak paketlenip, tüketicilere sunulmasıyla, bu ürünler Türk beyaz et sektörünü önemli bir konuma getirmişlerdir.

Türkiye'de broiler sektöründen Gayri Safi Milli Hasıla'ya (GSMH) yaklaşık olarak 2.5 milyar dolarlık bir katkı sağlanmakta olup, bu da Türkiye toplam GSMH'nın %1.7'sini oluşturmaktadır (Sengor, 2002).

Türkiye'de broiler sektörü, büyük oranda üreticilere günlük civciv, yem ve veterinerlik hizmetlerini sağlayarak,

Çizelge 1. Türkiye'de Kümes Hayvanları Üretim ve Tüketim Durumu.

Yıllar	Etlük piliç eti üretimi (ton)	Hindi ve diğer kümes hay. eti (ton)	Toplam kümes hay. eti (ton)	Üretim artışı (%)	İthalat/ ihracat farkı (ton)	Nüfus (mil.)	Kişi başına tüketim (kg)
1997	493,271	123,318	616,589	-	-4,421	62.61	9.78
1998	497,720	124,430	622,150	0.90	-5,450	63.55	9.70
1999	557,666	98,412	656,078	5.45	-2,397	64.50	10.13
2000	663,301	90,450	753,751	14.89	-386	65.47	11.51
2001	598,581	81,625	680,206	-9.76	-12,293	66.45	10.05
2002*	608,436	82,969	691,405	1.65	-	67.40	10.25

*:2002 yılı verileri tahmin edilerek verilmiştir.

Kaynak: Poultry International, October 2002, Volume:41, Number:41, p. 34-37.

Çizelge 2. Türkiye'de Yumurta Üretim ve Tüketim Durumu.

Yıllar	Yumurta üretimi (milyon adet)	Üretim artışı (%)	Yumurta ihracatı (milyon adet)	Yumurta ithalatı (milyon adet)	Nüfus (milyon kişi)	Kişi başına tüketim (adet/kişi)
1997	9,462	-	395	1.0	62.61	145
1998	12,160	28.51	564	1.2	63.55	182
1999	9,917	-18.45	333	0.2	64.50	149
2000	7,245	-26.94	45	0.3	65.47	110
2001	7,722	6.59	203	0.0	66.45	113
2002*	7,506	-2.80	-	-	67.40	111

*:2002 yılı verileri tahmin edilerek verilmiştir.

Kaynak: Poultry International, October 2002, Volume:41, Number:41, p. 34-37.

Çizelge 3. Dünya Kümes Hayvanları Eti İhracat Durumu (1,000 ton).

Ülkeler	1997	1998	1999	2000	2001	2002
ABD	2,565	2,515	2,582	2,825	3,079	3,141
Kanada	94	115	107	124	127	127
Brezilya	665	633	802	949	1,215	1,580
AB	944	1,029	1,032	1,032	1,018	1,050
Macaristan	109	125	114	108	110	105
Çin	367	354	404	504	520	530
Hong Kong	11	7	8	9	8	9
Tayland	199	285	278	336	380	418
Diğer ülkeler	191	262	239	220	259	240
Toplam	5,145	5,325	5,566	6,107	6,716	7,200

Kaynak: USDA's Foreign Agricultural Service - World Markets and Trade Report, 2003

Çizelge 4. Dünya Kümes Hayvanları Eti İthalat Durumu (1,000 ton).

Ülkeler	1997	1998	1999	2000	2001	2002
ABD	3	3	3	4	5	5
Kanada	128	136	134	154	150	157
Meksika	210	295	312	357	375	405
EU	265	246	263	307	317	350
Rusya	1,444	1,165	1,080	1,151	1,300	1,325
Suudi Arabistan	294	279	372	346	400	425
Bir. Arap Emirl.	112	119	117	110	112	110
Güney Afrika	110	87	98	93	80	85
Çin	758	755	946	1,041	950	950
Hong Kong	289	307	448	280	270	280
Japonya	590	605	683	740	684	710
Diğer ülkeler	384	446	501	512	550	558
Toplam	4,587	4,443	4,957	5,095	5,193	5,360

Kaynak: USDA's Foreign Agricultural Service - World Markets and Trade Report, 2003.

tarımsal bankacı olarak da hareket eden sözleşmeciler firmalar ile entegre olmuş durumdadır. Bu yaklaşım da, Türkiye'de

broiler sektörünün gelişmesinde anahtar yaklaşım olarak görülmektedir. Broiler sektöründe, fiyat dalgalanmalarının sürekli

olarak devam etmesinden dolayı sözleşmeciler firmalar 2000 yılında önemli bir ek krizle karşı karşıya kalmışlardır. Ekonomik kriz broiler sektörünü 2 şekilde etkilemiştir. Birincisi, halkın alımgücü zayıflamış, ikincisi de bu şekilde krizi beklemeyen endüstrinin üretim planlarını revize edememiş olmalarıdır.

Türkiye'den 2001 yılında, 70 milyon kuluçkalık yumurta ihraç edilmişken, 22,000 ton kümes hayvanları eti (ki bunun 10,000 tonu tavuk ayağıdır) ihraç edilmiştir.

2000 yılı verilerine göre Türkiye'nin 663,000 ton etlik piliç üretimi ile, dünya genelinde 18. sırada yer aldığı belirtilmektedir. 2001 yılında üretim 810,000 ton olarak beklenirken, ekonomik krizin etkisiyle üretim %26 oranında azalarak 600,000 ton olarak gerçekleşmiştir (Çizelge 1). Bu yıl da önemli bir üretim artışı beklenmemekte olup, tahmin edilen ihracat miktarının da, 15,000 tonu tavuk ayağı dahil olmak üzere 40,000 tona ulaşacağı beklenmektedir (Sengor, 2002).

4.2. AB ve Dünya Genelinde Etlik Piliç Sektörünün Durumu ve Gelişmeler

Çok dinamik ve konjonktürel gelişmelerin yaşandığı dünya kümes hayvanları etleri ticaretinde, ihracat ve ithalat açısından önem taşıyan ülkeler yukarıda belirtilmiştir (Çizelge 3,4).

Dünya kümes hayvanları ihracatında yıllar itibariyle ABD ilk sırayı alırken, onu sırasıyla Brezilya, AB ülkeleri izlemektedir.

Dünya kümes hayvanları ithalatında da, Rusya ilk sırayı alırken, onu sırasıyla Çin, Japonya, Suudi Arabistan gibi ülkeler izlemektedir.

Özellikle son iki yılda "Deli Dana Hastalığı (=BSE)" ve çeşitli ayak ve ağız hastalıklarından dolayı, Brezilya ve Taylandlı kümes hayvanları üreticileri, yaptıkları ihracat ile Batı Avrupa pazarında önemli bir konuma sahip olmuşlardır. AB pazarında, tüketicilerin kırmızı ete olan talebi son iki yılda oldukça azalmıştır.

Ayrıca, ABD'nde üretilen broiler etlerinin %10'dan azı, hindi etlerinin de %25'den azı bütün olarak satılmaktadır. Yani üretilen broilerlerin %90'dan fazlası

hindilerin de %75'den fazlası kesilmiş, kıyılmış ve ileri derecede işlenmiş ürün olarak pazarlanmaktadır (Anonim, 2002).

Tam üyeliğine aday olduğumuz AB'nde ise; kümes hayvanları eti üretim ve kendi kendine yeterlilik oranları aşağıda belirtilmiştir (Çizelge 5). 1991 yılından 2002 yılına gelindiğinde AB'nde kümes hayvanları eti üretiminin %32 oranında arttığı görülmektedir. AB canlı ve kesilmiş kümes hayvanları etinde net ihracatçı konumundadır. AB'nde kişi başına düşen tüketim miktarı da 18.73 kg'dan 23.73 kg'a çıkmıştır. Yine AB'nin kendi kendine yeterli olduğu belirtilmekle birlikte, bu yeterlilik oranı yıllar itibariyle belirgin bir azalma göstermektedir.

AB'nde ortak piyasa düzenine tabi 22 ürün veya ürün grubu bulunmaktadır. Genel olarak AB'nde ortak piyasa düzeni uygulanan ürünler; bitkisel ürünler, hayvansal ürünler ve ihtisaslaşmış ürünler olarak ayrılmaktadır (Eraktan, 1991). Yumurta ve tavuk eti, hayvansal ürünler içerisinde yer almaktadır. AB'nde gerek Topluluk içi, gerekse üçüncü ülkelere karşı uygulanmakta olan politikalar ve fiyat sistemleri farklılık göstermektedir. Topluluk içi ürünlerin dolaşımı serbest iken, üçüncü ülkelere karşı, özellikle Topluluğun stratejik kabul ettiği ürünler için koruyucu önlemler mevcuttur. AB'nde yumurta ve kümes hayvanları eti için, set fiyatı (eşik fiyatı niteliğinde) olarak kabul edilen bir koruyucu önlem mevcuttur (Olgun ve Işın, 1999).

Yumurta ve kümes hayvanları eti (piliç eti dahil) için, AB'nde uygulanmakta olan set fiyatı, AB'nde ortak piyasa düzenleri çerçevesinde, üçüncü ülkelere karşı oluşturulmuş bir sistemdir. Set fiyatı (eşik fiyatı), üçüncü ülkelere karşı oluşturulmuş bir sistemdir. Bu sistem, üçüncü ülkelerden Birliğe girecek ürünlerin en düşük fiyatıdır. AB içindeki yüksek tarımsal ürün fiyatlarını korumak için böyle bir fiyat belirlenmektedir.

AB'nde bir ürün, eşik fiyatın altında ithal edildiğinde, aradaki fark ithalatçıdan vergi olarak alınmaktadır (ön kesinti). Eğer dünya piyasalarındaki fiyatlar, AB iç fiyatlarından daha düşük bir düzeyde ise, dünya ihraç fiyatları ile, Birlik içi fiyatlar arasındaki fark, ihracatçıya ihracat iadesi

Çizelge 5. AB Kümes Hayvanları Eti Üretim ve Kendi Kendine Yeterlilik Durumları (1000 ton).

Yıllar	Birlik içi üretim	Canlı kümes hayvanları		Net üretim	Kümes hayvanları eti		Tükt.	Kendi, kendine yeterlilik oranı (%)	Kişi başına tüketim (kg/adam)
1991	6,951	4	3	6,950	637	166	6,456	107.7	18.73
1992	7,127	2	1	7,126	678	175	6,607	107.9	19.07
1993	7,120	2	2	7,120	819	193	6,483	109.8	18.63
1994	7,591	3	3	7,591	683	207	7,105	106.8	20.35
1995	8,042	4	1	8,039	862	248	7,451	107.9	20.02
1996	8,358	4	1	8,354	791	285	7,841	106.6	21.01
1997	8,636	3	0	8,634	913	274	7,968	108.4	21.30
1998	8,823	6	1	8,818	999	317	8,093	109.0	21.58
1999	8,778	5	0	8,773	997	381	8,201	107.0	21.81
2000	8,798	4	1	8,794	1,010	545	8,372	105.1	22.21
2001	9,127	5	1	9,123	967	789	8,945	102.0	23.66
2002	9,204	5	1	9,200	986	782	8,996	102.3	23.73

Kaynak: European Commission, 2003.

Çizelge 6. DTÖ Tarım Anlaşması (Hayvancılık Alt Sektörü) Tarife Oranları, Türkiye.

Ürün Cinsi	2004 üst sınırı (%)
Damızlık sığırlar	9.56
Besilik canlı sığırlar ve kasaplık sığırlar	147.0
Damızlık koyun ve keçiler	19.12
Kasaplık koyun ve keçiler	147.0
Taze, soğutulmuş ve dondurulmuş sığır eti	245.0
Kümes hayvanları eti	98.0
Süt, tereyağı ve peynir dahil süt ürünleri	196.0
Damızlık yumurtalar	14.56
Diğer yumurtalar	83.30
Şarküteri ürünleri	104.86
Konserve et	132.0

Kaynak: GATT 1994, Schedule XXXVI, Turkey.

olarak ödenmektedir. Bunda da amaç, AB ihracatçısının dünya piyasa fiyatları düzeyinde ihracat yapmasını sağlamaktır.

Son yıllarda, Türkiye ticaretinde AB'nin payı oldukça önemli sayılabilecek düzeylere erişmiştir. Fakat, piliç etini de kapsayan beyaz et ticaretinde AB'nin payı gerek ihracat ve gerekse ithalat açısından yok denecek kadar azdır. Bunun sebebi olarak da; ülke içi tüketim için ihtiyaç duyulan beyaz et miktarını, büyük ölçüde karşılıyor olmamızın yanısıra, AB'nde de topluluk tercihi ilkesi gereği, piliç eti üretimi fazla olan ülkelere yapılan ihracatlar olarak gösterilebilir. Ancak bu sektörde kullanılacak makine, ekipman vb girdilerde AB ile ticaretimizin önemli düzeylerde olduğu söylenebilir.

1995 yılında uygulamaya konan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) içerisinde bulunan Uruguay Round kararlarının denetimi, yine

Uruguay Round sonucunda kurulan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) tarafından yapılmaktadır. Bu örgütün amacı, tüm ülkeler arasında yapılan ticari ilişkilerde, serbest ticaret ilkesini esas alarak, bunun uygulanması ve kontrolünü sağlamaktır.

Türkiye tarım mallarının tümünü DTÖ'ne bağlamış, fakat tam anlamıyla bir tarifelenme yapmamıştır. Bunun nedenlerinden biri, Türkiye'nin dış ticaretinin daha önceki yıllarda, önemli ölçüde libelleşmiş olması, diğer harmonize sisteme geçişle birlikte, 1986 yılında tanımlanmamış yeni malların ortaya çıkmış olmasıdır. Gelişmiş ülkeler (GÜ), daha önce üst sınır koymadıkları ürünler için, 1986 Eylül düzeyini kabullenmek zorundayken, gelişmekte olan ülkeler (GOÜ), daha önce üst sınırlarını bağlamadıkları ürünler için üst sınırı (tavan konsalidasyonu) kendileri saptamakta serbest bırakılmışlardır. Bu durumda, Türkiye temel ve/veya hassas ürünlerde, en yüksek düzeyi, diğer ürünler

için 1986 Eylül ayında geçerli olan tarife oranlarını indirimde esas almış ve GOÜ'lerin uyguladıkları indirimleri uygulamaya başlamıştır. Ülkemiz tarafından hayvansal ürünlerde DTÖ'ne bildirilen indirimler aşağıda belirtilmiştir (Çizelge 6).

Kasaplık piliç etini de kapsayan kümes hayvanları etleri için koruma %98 oranındadır. Daha çok iç talebe yönelik üretim yapan ve kendi kendine yeterli olabilme potansiyeli bulunan hayvancılık kesimi için, görüldüğü gibi DTÖ'ne oldukça yüksek sayılabilecek koruma oranları belirlenerek bildirimde bulunulmuştur. Ancak çizelgedeki oranlar en yüksek gümrük tarifelerini ifade etmekte, uygulamanın hangi oranlar üzerinden yapılacağı, siyasi iktidarların genelde ekonomi, özelde ise tarım politikalarına bağlı bulunmaktadır.

4. Sonuç ve Öneriler

Özellikle 1990 yılından sonra büyük bir gelişme gösteren Türkiye etlik piliç sektöründe; 1999 yılındaki piliç eti üretimi 580,000 tona, toplam kümes hayvanları üretimi de 680,000 tona, 2002 yılında da 691,000 tona yükselmiştir. Kişi başına düşen beyaz et tüketim miktarı da 1990 yılında 3.85 kg iken, 1999 yılında 10.13 kg'a, 2002 yılında ise 10.25 kg'a yükselmiştir.

2000 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik kriz ile 2001 yılında 810,000 tona ulaşması beklenen broiler eti üretimi, talepte öngörülen artış gerçekleşmediği 600,000 ton düzeyinde kalmıştır. Bu kriz sürecinde, KÖY-TUR ve MUDURNU gibi büyük entegrasyonlar iflas etmişler, geriye kalan entegrasyonlar, fason üretim yaptırdıkları kümeslerden tam otomasyona ve çevre denetimine sahip olmayanlarla anlaşmalarını askıya alarak üretimi kısımlıdır. Şirketler bu krizi sahadaki verimliliklerini arttırmak için bir fırsat olarak kullanmışlardır.

Dünya kümes hayvanları ihracatında ABD ilk sırayı alırken, onu sırasıyla Brezilya, AB ülkeleri izlemektedir. Bu sektörde, en önemli ithalatçı ülkeler ise; Rusya, Çin, Japonya, Suudi Arabistan vb ülkelerdir.

Son iki yılda Avrupa'da görülen deli dana hastalığı, kırmızı ete olan talebi, beyaz

ete yöneltmiş olup, özellikle Brezilya ve Tayland gibi ülkeler, AB'ne önemli miktarda kümes hayvanları etleri ihracat yapma imkanı bulmuşlardır.

AB'nde ise, 2002 yılına gelindiğinde, 1991 yılına göre kümes hayvanları eti üretiminin %32 oranında arttığı belirtilmektedir. AB, 23.73 kg/yıl kişi başına düşen beyaz et tüketim miktarı ve diğer parametreler açısından da, net ihracatçı konumundadır. 2004 yılında 10 yeni ülkenin Birliğe tam üye olacak olmasının, sektör açısından olumsuz bir etkisinin olmayacağı düşünülmekte, aksine bu sektörde faaliyet gösteren mekanizmanın dinamikleşeceği, mevcut olan kendi kendine yeterlilik parametresinin de devam edeceği düşünülmektedir.

DTÖ anlaşmaları çerçevesinde, 2004 yılında bildirmiş olduğumuz gümrük vergisi oranı maksimum %98 oranındadır. Bunun aşağısında bir oranı uygulamak, siyasi otoritenin tercihiine bağlıdır. Fakat piliç etini de kapsayan beyaz et sektörümüz, sahip olduğu entegrasyon şekli, teknoloji ve çeşitli girdiler kullanım etkinliği açısından rekabet edebilir bir özelliğe sahiptir. Kendi iç pazarımızın istediği ürün miktarını karşılamamız yanında, çeşitli ülkelere ihracat yapma imkanımız da mevcuttur. Ancak tavukçuluktaki üretim maliyetlerinin yaklaşık %70'ini yem girdileri oluşturmakta, etlik piliç üretiminde kullanılan 2.5 milyon ton yemin üretiminde kullanılan hammaddelerin yaklaşık %80'i yurt dışından ithal edilmektedir. Bu durumda girdilerin önemli bir kısmını yurt dışındaki işletmelerle benzer fiyata, hatta daha pahalıya mal eden etlik piliç sektörünün maliyetlerini azaltıcı ulusal girdi avantajlarına sahip olmadığı görülmektedir. Bu durum etlik piliç sektörünün ihracat yapabilmesinin ancak sübvansede edilmesi şartına bağlı olduğunu açıkça göstermektedir.

Dünya piliç eti ihracatının yaklaşık %76'sının ABD, AB ve Brezilya gibi yem hammaddeleri ve yem katkı maddelerini bol miktarda ucuza ve üstün kalitede üreten ülkelerin elinde olduğu görülmektedir. Ülkemizin etlik piliç sektörünün yem hammaddeleri dışındaki diğer girdileri de (damızlık hayvan materyali, aşı, ilaç, yem

katkı maddeleri, kuluçkahane, kesimhane ekipmanları vb) yurt dışından ithal ettiği göz önüne alındığında; gerek yurt içi ve gerekse ihracata yönelik piliç eti üretiminde maliyet avantajının yakalanabilmesi için, ülkesel yem hammaddesi üretiminin ithal emsallerindeki verim ve kalite özelliklerine ulaşması gerektiği açıkça görülmektedir.

Yine aynı şekilde üretimde kullanılan ülkesel girdileri ucuza mal ederek dünya piyasalarına en ucuza piliç eti satabilen Brezilya'nın bütün piliç birim ihracat fiyatı 0.9-1.0 \$/kg, parça piliç eti satış fiyatı 1.18 \$/kg düzeyinde gerçekleşmiştir (Knight, 2001). Halbuki ülkemizdeki etlik piliç entegrasyonlarının temsilcileri ise 1.5 \$/kg altındaki fiyatlarla bütün piliç eti ihracatının mümkün olmadığını belirtmektedirler.

Bunun yanı sıra faaliyet göstereceğimiz dış pazarların talepleri doğrultusunda piliç eti üretiminde gıda güvenliği ve kalitesinin sağlanması yönünde gerekli önlemler alınmalıdır. Zaten sektör bu konuda oldukça ilerlemiş olup, uluslararası standartları uygulayabilir duruma ulaşmıştır.

Ayrıca ihracatın ve katma değer artırılabilmesi açısından bütün piliç satışlarının yanı sıra parçalanmış karkas ve tüketime hazır ileri derecede işlenmiş ürünler de ağırlık verilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Nitekim, dünyanın ikinci büyük piliç eti üreticisi ve ihracatçısı olan Brezilya'nın son 3 yıldaki ihracatında bütün piliç satışları, toplam satışın %33'ünü oluşturmasına karşılık, parça piliç eti satışları ise %67'ye ulaşmış durumdadır. Benzer şekilde 1997-2000 yılları ihracat rakamları incelendiğinde bütün piliç satışlarındaki artış %26 olmasına karşılık, parça ürünlerde %40'a ulaşmış durumdadır (Knight, 2001).

Sonuç itibarıyla finansal yapı, organizasyon ve üretim teknoloji yönünden oldukça gelişmiş düzeye ulaşan ülkemiz etlik piliç sektörünün, üretim ve ihracatta rekabet edebilirliğini sürdürebilmesi için, başta yem girdileri olmak üzere ülkesel girdileri daha etkin şekilde kullanması gerektiği anlaşılmaktadır.

Kaynaklar

- Anonim, 1994. GATT 1994, Schedule XXXVI, Turkey.
- Anonim, 1995. The Agricultural Situation in the European Union (1995) Report, Office for Official Publications of the European Union, Luxembourg.
- Anonim, 2002. Poultry International, October 2002, Volume 41, Number 11, p. 34-37.
- Anonim, 2003a. USDA's Foreign Agricultural Service-World Markets and Trade Report, 2003.
- Anonim, 2003b. European Commission Report.
- Bayaner, A., 1999. Çorum İlinde Yumurta Tavukçuluğunun Ekonomik Analizi. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Haziran 1999, s.2, Ankara.
- Çobanoğlu, F., Konak, K., Bozkurt, M., 2002. Aydın İlinde Etlik Piliç İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Pazarlama Durumu. Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 2002, 15 (1), 27-36.
- Eraktan, G., 1991. Avrupa Topluluğu ve Türkiye Tarımında Uygulanmakta Olan Pazar ve Fiyat Politikaları. Avrupa Topluluğu ile Bütünleşme Hareketlerinde Türk Tarımı, 151-166, Ankara.
- Gordon, A.D., 1997. The Dynamics of World Poultry Markets, opportunities and Added Value Opportunities. NOVUS Istanbul 1997. GIRA Strategic Market Research Company.
- Işın, F., 2003. Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'nin Hayvancılıkla İlgili Düzenlemeleri. TAYEK/TYUAP Tarımsal Araştırma Yayın ve Eğitim Koordinasyonu, Hayvancılık Grubu 2003 Yılı Bilgi Alışveriş Toplantısı Bildirileri. Menemen-İzmir, 06-08 Mayıs 2003.
- Kelley, C.R., 1994. All Sides Should Know Pitfalls of Agricultural Contracting, Feedstuffs, 1994. 66:23, (p>0.05), 19-21, Minnesota, USA.
- Kenanoğlu, Z., Saner, G., Kaya, F., 1999. Türkiye'de ve Ege Bölgesinde Hayvancılık Sektörüne Yönelik Teşvik Belgeli Yatırımlar Kapsamında Tavukçuluğunun Yeri ve Önemi Üzerine Bir İnceleme. Uluslar arası Hayvancılık'99 Kongresi, 21-24 Eylül 1999, İzmir, s.259-266.
- Knight, P., 2001. Brazil to export 300,000 tonnes more chicken meat this year. World Poultry Elsevier Volume 17, No 8, 2001.
- Lacy, M.P., 1990. Management of Large Broiler Farms. The University of Georgia College of Agricultural and Environmental Sciences, Cooperative Extension service, Leaflet 419/June, 1990.
- Olgun, A., Işın, F., 1999. Tarım Politikaları ve Tarım Sektörü Açısından Avrupa Birliği ve Türkiye. E.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları, No:535, 18-21, İzmir.
- Senyor, E., 2002. Broilers lead the way in Turkey. Poultry International, Production, Processing and Marketing Worldwide, October 2002, Volume 41, Number 11, p. 34.